

Дитяче пригодницьке кіно: про що мріють дорослі й діти?

Юлій Швець

Юрій Головін у фільмі «Дронині мандрони». Режисер Катерина Балабай. 2020.

У попередні роки Держкіно України запустило у виробництво кілька стрічок, призначених для дитячого або сімейного перегляду. Вони повністю або частково фінансувались державою. І в яких би непатріотичних чи фінансових гріхах не звинувачували минуле керівництво тої установи, підтримані ним стрічки вселяють все-таки більше оптимізму, аніж думки, що «все пропало» – і гроші, і надії. Які морально-етичні ідеали пропонують ці пригодницькі фільми дітям? Чи виблискують вони художньою оригінальністю, чи є лише блідими копіями своїх західних аналогів – знятих реміснички, але в сенсі видовищності – бездоганно. Зрештою, що криється за тією, що викликає подив, саморекламою «першості» (перший мюзикл, фентезі, блокбастер, пригодницьке кіно), якою намагаються вразити глядача, – так, ніби до них у кіно взагалі нічого не було.

Восени 2019 року вийшов у прокат «**Фокстер і Макс**» досвідченого Анатолія Матешка за сценарієм Скотта Парізьєна та Анастасії Матешко з бюджетом 51,5 млн грн – фантастичний фільм з не менш фантастичним бюджетом про пригоди сучасного хлопчика та його пса-супергероя. Подібно до Піноккіо 12-річний школяр Макс утікає з дому й ховається під мостом. Там він знаходить балончик з «нано-фарбами», і малює графіті звичайної собаки. Неочікувано-очікувано намальоване оживає та перетворюється в пса-наноробота з суперможливостями. За обома «героями», які ще нічим не встигли заявити глядачеві про своє «супергеройство», звичайно ж, полює небезпечний злочинець, котрий, як Карабас-Барабас, не зупиниться ні перед чим, аби заволодіти чужою «технологією». Макс потрапляє не на життєво вірогідне «Поле Чудес», а у вир банальних «пригод», запозичених у посередніх фільмів. І катарсису, який супроводжує фінал Піноккіо, у фільмі про Фокстера і Макса немає – можливо, тому, що в «дефіле» девайсів використано забагато роботів та спецефектів, а також виразно «мажорного» замість просто «дерев'яного» хлопчика. Стрічка запам'ятовується також шаблонністю мислення, невмотивованими характерами, масивом ло-

гічних суперечностей, гламурною атмосферою безликого простору дії.

Того ж 2019 року в прокат вийшов «перший» українсько-бельгійський фільм-фентезі молодого французького режисера Оліаса Барко «**Поліна і таємниця кіностудії**», де знялося чимало зарубіжних кінозірок. Сценарій написали Оліас Барко, Анушка Валевік, Джонатан Ньюман. Головна інтрига закручується навколо несвіжої ідеї: дівчинка Поліна «нічого не знає про своє минуле». Вона живе в будинку зі злою тіткою і так само неприємним двоюрідним «братиком». Останні планують позбутися дівчинки в день її народження, аби отримати її таємничу спадщину – кіностудію. Поліна тікає з дому й вирушає в сюжетно-тривіальну подорож – світами кінофільмів. Тут дівчина знаходить нових друзів, за допомогою яких розгадає всі загадки та здійснить головну мету цієї мандрівки – дізнається правду про власну родину. Бюджет стрічки – 54 (!) млн грн, але фундаментальні недоліки сценарію (при тому, що ідея «кіно в кіно» не нова, але багатообіцяюча) завадили гідно використати ці астрономічні кошти; між продюсерами (які в процесі зйомок переписували сюжетні лінії) та інтернаціональним творчим складом (здіяно навіть таку зірку, як Жан Рено) виникли розбіжності, результатом чого стало те, що режисер хотів зняти своє ім'я з титрів, а фільм дістав одностайно негативні відгуки преси.

«**Сторожова застава**» – масштабний український фільм-фентезі, знятий дебютантом Юрієм Ковальовим за мотивами однойменного роману Володимира Рутківського (сценарій: Юрій Ковальов, Сашко Дерманський, Ярослав Войцешек). Фільм з бюджетом 40 млн грн вийшов на екрани у жовтні 2017 року, зібравши в прокаті половину затраченої суми: результат, про який чимало українських кінематографістів лише мріють. Стрічка розповідає про невпевненого в собі школяра Вітька, який через загадковий «портал часу» потрапляє в минуле – у Київську Русь, де зустрічає трьох богатирів з російської міфології, котрих автори намагаються «натуралізувати» та прищепити

їм риси українськості. Київська держава воює з ордами половців. Вітько звершує низку військових подвигів, знаходить друзів і навіть кохання та не боягузом, як досі, а сміливим і сильним повертається у свій час¹. Зйомки відбувалися в мальовничих місцях: в Карпатах – на скелі Олекси Довбуша; на Житомирщині – у Коростишівському кар'єрі та Тетерівському коші, на Київщині – у місті Буча, на болотах та Лисій горі. На київській Троєщині були збудовані масштабні декорації Сторожової застави, а в натурному знімальному майданчику відтворено половецький табір. Однак непогана ідея про національну самоідентифікацію та становлення характеру, а також гарні локації, комп'ютерна графіка, дорогі костюми, вправна операторська робота та окремі об'ємні образи не змогли компенсувати деяких недоліків драматургії.

Онлайн-прем'єра дитячого фільму «Дронині мандрони», знятого без підтримки Держкіно на кошти Дніпропетровської обласної ради всього за 2,3 млн грн, відбулась у квітні 2020 року. Це історія про захоплення сучасних дітей, котрі не уявляють свого життя без гаджетів, і про те, як обставини вимагають тимчасово відмовитися від цих іграшок заради реальної насолоди життям, спілкуванням і дружбою. 11-річний Дроня, який серйозно зацікавився «програмуванням», мріє перемогти в конкурсі, аби поїхати на стажування до великої IT-компанії. Та замість цього батьки відправляють його у звичайний літній табір, і тепер Дроні доводиться брати участь не в індивідуальних, а в колективних змаганнях – на звання кращого загону. Відомий громадський діяч, ветеран АТО, реконструктор історичних битв Віктор Боняк став автором ідеї стрічки, а авторкою сценарію та режисеркою – харків'янка Катерина Балабай. Фільмували на Дніпропетровщині, в Харкові та в селищі Мала Петриківка – відомому на весь світ своїм петриківським розписом. Попри умовність сюжету та широке використання типажів замість акторів, оригінальна ідея цієї легкої та веселої історії, побудованої, з одного боку, на конфлікті безликих, псевдосучасних, уміло нав'язаних дітям споживацьких прагнень, та культурного розмаїття національної спадщини – з іншого, закарбовується в дитячій та дорослій пам'яті.

В основі довгоочікуваного фільму «Казки старого мельника», що знімався з 2014 року, – книга Сергія Ухачевського (його ж сценарій). На початку режисером був Ахтем Сеітаблаєв, закінчував фільм не менш досвідчений Олександр Ітигілов. Заявлений бюджет стрічки – 18 млн грн – шість років тому здавався неосяжним. В основі нетривіальної казки – історія палкого кохання на загадковому тлі містичних традицій і пригод. До родового маєтку повертається герой війни пан Адам, але на його землях вже облаштувалися... лихі вовкулаки й повітрулі. Йому допомагає його донька, яка зустрічає на тернистому шляху битв з усякою нечистю справжнє кохання. Звісно ж, і юній красуні, і її обранцю доведеться подолати важкі випробування, перш

Кадр із фільму «**Казка про гроші**».
Режисер Олеся Моргунець-Ісаєнко. 2018.

Остап Ступка та Ірма Вітовська
у фільмі «**Казки старого мельника**».
Режисер Олександр Ітигілов. 2021.

Кадр із фільму «**Фортеця Хаджибей**».
Режисер Костянтин Коновалов. 2020.

Олександр Пожарський та Григорій Бакланов у фільмі
«**Пекельна хоругва, або Різдво Козацьке**».
Режисер Михайло Костров. 2019.

¹ Докладніше див.: Канівець Анастасія. Про хлопця, шамана і трьох богатирів // Кіно-Театр. – 2018. – № 1.

ніж віддатись своїм почуттям. Фільм цікавий не тільки завдяки вибору локацій – знімали в Києві, Пироговому, на водопаді Шипіт, озері Синевир, у Невицькому та Олеському замках, а й зверненням до традиційних тем української культури (визвольна боротьба, містика, лірика) та професійною грою акторів – у стрічці знялись Анатолій Хостікоєв, Ада Роговцева, Володимир Горянський, Ірма Вітовська, Остап Ступка, Олексій Богданович.

На початку 2019 року на екрани вийшла казка **«Пекельна хоругва, або Різдво Козацьке»** Михайла Кострова, знята за твором казкаря Сашка Лірника, з бюджетом 32 млн грн. Цікава історія іронічно переосмислює суперечку Бога і Чорта про сутність козацького (українського) ества. Боротьба вищих сил обертається для звичайного козака Семена масштабними випробуваннями. У поєдинку з Чортом він проявляє риси мужності, невгамовної вигадливості: перебуваючи в пекельному полоні, перевиховує чортенят в козацькому дусі й отримує вірних союзників. Кривавих бойових сцен у стрічці майже немає: усе вирішує концентрований сонячний промінь, який пробивається крізь чорні хмари, переломлюється в сльозі матері та «випаровує» вороже військо. Але попередньо грізний супостат знешкоджується зброєю більш сильною, ніж модернізований «гіперболоїд», – сміхом. Висміюються ментальні ознаки «ввічливих сусідів» – спільників Чорта: самозакоханого польського магната, який красується перед дзеркалом, невгмонного царя московитів, одержимого зеленим змієм, і хтивого султана – обом «зелений змії» і «гаремна змія» пропонують ідею поневолення українців. Загалом же привітаймо знімальну групу з добре розробленим деталізованим сюжетом і великою удачею в його кінореалізації.

Сюжет **«Казки про гроші»** Олеси Моргунець-Ісаєнко засновано на повісті «Йом-Кіпур, або Судний день» Володимира Короленка. Стрічку створено Національною студією ім. О. Довженка, продюсер – Олесь Янчук, автор сценарію – Віктор Гресь. Знімали в Києві та в Національному музеї «Пирогово». Бюджет фільму – 11,9 млн грн. В обмежений прокат стрічка вийшла на початку 2018 року. Зав'язкою сюжету стає те, що сільський парубок Левко успадковує млин свого дядька, котрий за загадкових обставин утопився в озері. Неочікуване збагачення збурює в Левкові таку ж, як і в затонулого родича, нестримну жагу до грошей. Він хитрощами і нахабством привласнює навіть шинок зниклого Янкеля, якого за надмірну скнарність забрав єврейський чорт Хапун. Але чи то місце так «надихає», чи «переродженню» типового українського парубка передували приховані причини, Левко також починає відбирати в людей останнє. Коли він геть втрачає здатність до співчуття, дружби та кохання, справедлива єврейська «нечиста сила» добирається й до нього. Та у фіналі все ж з'ясовується, що Левко не втратив здатності до оновлення, тож для нього стає можливим повернення з потустороннього «світу грошей» у такий, що наповнений своїми вадами, але все ж більш життєрадісний «світ людей». Фільм дістав неоднозначну оцінку українських критиків: відкинувши вкрай актуальний зміст першоджерела (автор

якого став на захист євреїв у судовій «справі Бейліса»), вони закидали фільму то стилістичні «хиби», то «темноту кадру», то «театральність» – одночасно нахваляючи саундтрек гурту Mavka. Загалом же маємо констатувати, що ідея цієї вдалої екранізації класичного твору мала би увійти не просто у свідомість кожного українця будь-якої етнічної приналежності, а сама стрічка – до шкільних підручників, настільки в ній делікатно та художньо точно розставлено смислові акценти у вкрай актуальній темі «ціни багатства». У жовтні 2020 року вийшов на екрани пригодницький фільм **«Фортеця Хаджибей»**, в центрі якого – Україна XVIII століття. Російська імперія веде кровопролитну війну проти Османської імперії. На Північному Причорномор'ї розгортається запекла боротьба за територію, і задунайські козаки стають на той час ситуативними союзниками османів. У розпал подій до фортеці Хаджибей вирушає козак Андрій, якому доручають передати важливе донесення коменданту фортеці. Під час подорожі Андрій зустрічає Фатіму, доньку коменданта, на яку полюють російські загарбники (їй дивом вдається уникнути поневолення, коли Хаджибей захоплюють росіяни). Водночас на наші терени прибуває грузинський винороб Йорам – йому потрібна земля для вирощування винограду. Але навкруги починають діяти нові «закони», встановлені росіянами, і Йорам змушений погодитись на ризикову авантюру та допомогти козакові Андрію. Сюжетно інтернаціональний проект є результатом зусиль митців України, Грузії і Туреччини з бюджетом 28 млн грн, а знімали стрічку на території Одеської кіностудії та Білгород-Дністровської фортеці. Одеський сценарист Євген Тимошенко намагався дотримуватись історичних фактів, на тлі яких розвиваються чотири сюжетні лінії, які він врешті вдало поєднує в одну. Режисер Костянтин Коновалов (заявив себе як сценарист участю в проєктах «ТойХтоПройшовКрізьВогонь» та «Крути. 1918») на цьому історичному тлі створює захопливе пригодницьке дійство, інколи використовуючи голлівудські прийоми (наприклад, прискорюючи бойові сцени та розкладаючи план захоплення фортеці на етапи, які проговорюються і тут же втілюються на екрані). До здобутків стрічки слід віднести відродження Одеської кіностудії та вкрай актуальну ідею об'єднання націй проти ворога з імперськими амбіціями.

Ось такі, більш чи менш вдалі, пригодницькі стрічки пропонують дітям та їхнім батькам сучасні українські кінематографісти. Морально-етичні цінності й національні інтереси у деяких згаданих кінороботах не прозвучали виразно. Але те, що нарешті в Україні починають виходити фільми достойні, які можна дивитися без естетичного болю й у яких, окрім «туристичних локацій», глядач знайде привабливі та чітко артикульовані національні орієнтири, стає фактом нашого кінематографічного життя. Але в найближчому завтра всім, схоже, доведеться докласти чимало зусиль, аби ці перспективні тенденції не були спалюжені меркантильністю комедіантів, які «альтернативною комедією» відволікатимуть нас від романтичного прагнення масштабних кіноподорожей та яскравих пригод.